

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ,
ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

АБАЙ МҰРАСЫ – ҰЛТ ҚАЗЫНАСЫ

Хакім Абай халқымыздың ғана емес, адамзат өркениетінің рухани қазынасына айналған тұлға екені хақ. Оның шығармалары ұлттың санасын жаңғыртып, адамды білімге, еңбекке, адалдыққа, әділетке, ғылымға және көркем мінезге үндейді.

Абай атамыздың еңбектерінде дін мен иман мәселесі де ерекше орын алады. Хакімнің «Алла деген сөз жеңіл», «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» деп басталатын терең ойлары адамның Алланы тануына, иманның мәнін түсінуіне, жүрек тазалығына үндейді. Оның дін туралы пайымдары құрғақ сеніммен шектелмей, адамгершілік пен ар-ұятты, әділет пен мейірімді қатар ұстануға шақырады.

Данышпан Абай үшін мұсылмандық тек сыртқы ғибадат емес, ол ішкі жүрек тазалығы, адамгершілік қасиеттермен өлшенетін терең жол. Ойшыл бабамыз «Адал еңбекпен мал іздемек — арлы адамның ісі» дейді. Нағыз байлық адалдық екенін ұғындырады. Мемле-

кет басшысы қадірлі Қасым-Жомарт Кемелұлының «Адал азамат» идеясын ұсынуы да қоғамдағы ізгіліктің бәрі адалдықтан бастау алатынын меңзейді. Президентіміз бір сөзінде: «Адал азамат дегеніміз — жақсы қасиеттерге ие болып, адал еңбек ететін және табысқа адал жолмен жететін адам. Яғни адалдық пен әділдікті бәрінен биік қояды. Озық ойлы ұлт болу үшін бүкіл қоғам сана-сезімін өзгертіп, жаңа құндылықтарды орнықтыруы керек», — деп атап өтті.

Абайдың ізгілікке үндейтін қара сөздері — өмірлік бағыт-бағдар беретін ақылдың көзі, жүрекке сәуле құятын парасаттың тұнығы. Ойшыл Абай он төртінші қара сөзінде: «...Рақымдылық, мейірбандылық, әртүрлі істе адам баласын өз бауырым деп, өзіне ойлағандай оларға да болса игі еді демек, бұлар — жүрек ісі» дейді. Хәкімнің бұл ойы ардақты Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): *«Өзіңе тілеген жақсылықты*

басқаға да тілемейінше, шынайы мұсылман бола алмайсың» деген хадисімен үндеседі. Бұл — қазіргі қоғам үшін өте қажет қасиеттердің бірі.

Абай шығармашылығы — таусылмайтын терең тақырып. Біздің көзіміз жеткен екі анық бар: біріншісі — Абайдың діни көзқарастары бүгінгі жаһандану дәуірінде адастырмас бағдаршам іспетті. Бұл бүгінгі қоғамға ауадай қажет, екіншісі — Мұхтар Әуезов айтқан «Абайдың діні — сыншылақылдың, адамгершіліктің діні» деген тұғырлы тұжырым ешқашан да ескірмек емес.

Алла Тағала халқымызға Абай армандаған «толық адам» болуға ұмтылатын, білімді де білікті, иманды да ибалы, адал да еңбеккор ұрпақ нәсіп етсін!

Еліміз аман, жұртымыз тыныш, бірлігіміз бекем болсын! Абайдың асыл мұрасы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып, ұлттық руханиятымыздың темірқазығына айнала бергей! Ғұлама бабамыздың өнегелі өмірі мен өшпес мұрасы ұрпақ санасында мәңгі жасай берсін!

АБАЙДЫҢ ҮШ СҮЮ ІЛІМІ

Дана Абай «Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңінде «...Осы үш сүю болады имани гүл» дейді. Имани гүл болсын – қазақта бұрын-соңды айтылмаған тосын сөз. Ол – «толық (түгел) иман» дегенді, метафорамен бейнелесек, «Хош иісті гүлдей Алланың сүйіктісі бол» деген мән-мағынаны білдіреді. Ол – Құдайға деген махаббаттың символы, әрі ес-ақылдың шыңы.

Осы үш сүю болады имани гүл,
Иманның асылы үш деп сен тахқиқ біл.
Ойлан-дағы, үшеуін таратып бақ,
Басты байла жолына, малың түгіл.

Міне, үш сүюдің маңызы қандай! Үш сүю, мейлі, имани гүл дейік, өте күрделі ілім, бек шетін, бек нәзік жол. Сондықтан оның мағынасына жету үшін алдымен жүрек көзі, жүрек тазалығы ұғымдарын ізерлеп өткенді жөн санадық.

ЖҮРЕГІНЕ СҮҢГІ ДЕ, ТҮБІН КӨЗДЕ...

Хақ Тағала күллі ғаламды махабатпен жаратқан, оның керек емес

жері жоқ, кіріспейтұғын да жері жоқ. Сол илаһи махаббат — жүректіңде басты қасиеті. Сол себепті Абай «Тірі адамның жүректен аяулы жері бар ма?» дейді. Бұл сөзді «ет жүрек», «жау жүрек», «жаралы жүрек», «жамау жүрек», «жылы жүрек», «ыстық жүрек», «ынталы жүрек» дегендей сан алуан мағынада жиі қолданған. «Атын адам болуға жүректі тыңда, оған құлақ ас!» деген тәлім береді. Ток етері, хакімнің иманға һәм адамшылық тәрбиеге қатысты көзқарастарын жіті танып-білудің кілті — жүрек.

(Жалғасы 6-бетте)

ИСЛАМДЫҚ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІНЕ СҰРАНЫС КӨП

Қоғамда асыл дінімізді ұстанушылардың қатары көбейген сайын адал табысқа деген сұраныс артуда. Бұл – жақсылықтың нышаны. Мұсылман қауымы күнделікті қаржылық істерінде өсімнен, әділетсіз келісімдерден және күмәнді табыстан сақтануға тырысады.

Соның нәтижесінде исламдық қаржы қағидаларына негізделген өнімдер мен қызметтерге деген қажеттілік арта түсуде. Дәстүрлі банк қызметтерімен қоса исламдық қаржыландыру, серіктестікке негізделген келісімдер, лизинг, сақтандырудың исламдық түрі сияқты бағыттарға сұраныс артуда. Бұл қаржы жүйесінің әділеттілік пен әлеуметтік жауапкершілікке негізделуіне жол ашуда. Бұл ретте халықтың Исламға бет бұруы шариғи қаржы саласында пәтуалардың ролін арттырып отырғанын айта кеткен жөн.

Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлы жыл басында еліміздегі барша дін қызметкеріне жолдаған бағдарлық баяндамасында қаржыға қатысты

діни сұрақтардың көбеюін және қоғамда осы салаға байланысты сұраныстың артуын ескеріп, Шариғат және пәтуа бөлімі жанынан Исламдық қаржы секторын ашуды тапсырған болатын. Бүгінде аталған сектор ашылып, қаржылық өнімдерге шариғи сараптама жасап, тиісті ұсыныстар әзірлеуге, сонымен қатар лизинг, сақтандыру, инвестиция, құнды қағаздар, цифрлық активтер мен электрондық төлем жүйелері секілді жаңа қаржылық құралдарды шариғат тұрғысынан қарастыруға кірісіп кетті. Бұл бағыттағы жұмыстар халықтың күмәнді істерден сақтануына көмектесетіні белгілі.

(Жалғасы 4-бетте)

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ШАРИҒАТ

Жасанды интеллект соңғы жылдары адам өмірінің ажырамас бөлігіне айналды. Бүгінде ол мәтін жазады, аударма жасайды, сурет пен бейне өңдейді, ғылыми ізденіске де көмек көрсетеді. Технологияның мұндай қарқынды дамуы мұсылман қауымы арасында да көптеген сауал туындатып отыр.

Жасанды интеллекттің көмегімен дайындалған дүниені өз еңбегім деп көрсетуге бола ма? Құранды аудару мен тәпсірлеуді осы жүйеге сеніп тапсыру дұрыс па? Марқұмның бейнесін жасанды интеллект арқылы «жандандырудың» шариғаттағы үкімі қандай? Ислам шариғаты жаңа технологияларға қарсы емес. Керісінше, олардың үкімін қолданылу мақсатына, пайдасы мен зиянына қарай бағалайды. Сондықтан жасанды интеллектке қатысты мәселелерді де шариғаттың жалпы қағидалары, Құран мен сүннеттің өлшемдері негізінде қарастыру қажет. Төменде редакциямызға жолданған сауалдар арасындағы үш өзекті сұрақ-

ка шариғи тұрғыдан жауап беруге тырыстық.

(Жалғасы 4-бетте)

ӘКЕГЕ ЛАЙЫҚ ҰЛ

Абайдың білім, бала, болашақ туралы өлеңдерін, қара сөзін аңдасаңыз, бала тәрбиесіне, оқуына аса зор мән берген. Ақынның қай баласын алып қарасаңыз да бәрін тегіс жастайынан оқытқан. Тіпті қызы Гүлбаданды да Мағаштармен қосып, білім алуға жібереді. Ол заманда бұндай әдет қазақ арасында кең тарала қоймаған. Мал-дүниесі бар кей адамдарға бұл жат нәрсе боп көрінген. Ал білім, ағарту ісіне көзі жеткен жандар кедей болса да, бай болса да өздері де оқып, балаларын да оқытуға тырысқан.

Тураш — Абайдың екінші әйелі Әйгерімнен туған тұңғыш баласы. Мұхтар Әуезов те, Қайым Мұхамедханұлы да Тураштың есімін «ұ» әрпімен Тұрағұл демей, «у» әрпімен Турағұл деп жазады. Кейінгі кезде ел ішінде, жазу-сызудың айналасында жүрген жандардың көбі «Тұрағұл» деп жазатын болды. Біз де бір рет осылай деп жазғанымызда, Семейдегі абайтанушы, Қайымның шәкірті Арап Еспембетовтен ескерту алдық. Турағұл — тура жолдағы Алланың құлы деген мағына беретін ер есімі болса керек.

Тураш біздің санамызда — мәңгі Абай баласы. Басқа өлшем жоқ. Әке мен бала өмір белесінен кезегімен өтіп кетсе де, жылдар арасында толқыған сана шайқалса да, мызғи қоймапты. Нақ осы Абайға, Абай айналасына келгенде, аңызға, естелікке бейім тұратынымыз сондықтан болса керек.

Кез келген ұрпақтың озық туған перзенті, тұлғасы халықтың аңсар-арманынан туады екен. Осы жағынан келгенде Абай ұлт аңсарынан туған, «біз білетін қазақ рухының ең биік көрінісі». Ал

Абай ұлдары — сол биік рухтың сынық сәулелері. Қапастан жарыққа алып шығатын сәулеге пенде көңілі кашанда ынтызар.

(Жалғасы 6-бетте)

ҚМДБ ТӨРАҒАСЫ ТҮРКИЯҒА БАРДЫ

Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлы Түркияға жұмыс сапарымен барды. Бас мүфти алдымен Түркия Дін істері басқармасының төрағасы, профессор Сафи Арпагушпен кездесті. Сондай-ақ кездесуге Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының делегация мүшелері де қатысты.

Кездесуде ҚМДБ Төрағасы Сафи Арпагушті жаңа қызметімен құттықтап, Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы мен Түркия Дін істері басқармасы арасындағы бауырластық байланыстар мен рухани серіктестіктің жылдан-жылға нығайып келе жатқанын атап өтті. Сонымен қатар Бас мүфти Түркияда Қожа Ахмет Ясауи мұрасына арналған ғылыми-танымдық конференция өткізуді, ҚМДБ жанындағы «Уақып» қорының жұмысын дамыту мақсатында тәжірибе алмасуды және дін қызметкерлеріне қырағат пен мақам бойынша арнайы курс ұйымдастыруды

ұсынды. Сондай-ақ Наурызбай қажы Тағанұлы «Хасеки» академиясында қазақстандық шәкірттердің білім алуына көрсетіліп келе жатқан қолдау үшін ризашылығын білдірді. 2013 жылдан бері аталған академияны 129 қазақстандық шәкірт тәмамдағанын атап өтті. Кездесу соңында тараптар Түркі мемлекеттері ұйымы Мұфтилер алқасы аясындағы ортақ жобаларды жүзеге асырып, екі ел арасындағы рухани ынтымақтастықты одан әрі нығайтуға ниетті екенін жеткізді.

Бас мүфти Түркияға жұмыс сапары барысында Анкарадағы көрнекті ғұлама, Хажы Байрам-Уәли

кесенесіне зиярат жасады. Зиярат барысында ҚМДБ Төрағасы Құран аяттарын оқып, дұға бағыштады. Сондай-ақ Анадолы жеріндегі рухани ілімнің дамуына үлес қосқан көрнекті ғұлама Хажы Байрам-Уәлидің рухани мұрасы мен түркі-мұсылман әлеміндегі орны туралы мәліметтермен танысты.

ҚМДБ Төрағасы сондай-ақ Қазақстанның Түркиядағы Төтенше

және өкілетті елшісі Еркебұлан Сәпиевпен кездесті. Кездесу барысында Түркияда білім алып жүрген қазақстандық талапкерлердің жағдайы, олардың сапалы білім алуына қолайлы жағдай жасау, діни білім беру саласындағы өзекті мәселелер және екі ел арасындағы рухани-мәдени байланыстарды одан әрі дамыту бағыттары талқыланды. Кездесу соңында Наурызбай қажы Тағанұлы Еркебұлан Оналбекұлына Түркияда білім алып жүрген қазақстандық талапкерлерге көрсетіп келе жатқан қолдауы үшін ризашылығын білдірді.

Сонымен қатар ҚМДБ Төрағасы Түркияның Анкара, Стамбұл қалаларындағы оқу орындарында білім алып жатқан шәкірттермен кездесті. Кездесуде студенттерге — мұфтиятка қарасты «Талаба» қауымдастығының мүшелеріне Діни басқарма атынан арнаулы дастарқан жайылды. Дастарқан басында Бас мүфти тағылымды насихат айтты. Наурызбай қажы Тағанұлы шәкірттердің білім жолындағы ізденістеріне береке, дендеріне саулық, оқуларына табыс тіледі. Сонымен қатар елден жырақта жүрген жастарға түрлі саяси және діни ағымдардың ықпалынан сақтанып, ұлттық және діни құндылықтарға берік болуға кеңес берді.

ҰЛЫБРИТАНИЯ ЕЛШІСІН ҚАБЫЛДАДЫ

Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлы Ұлыбританияның Қазақстандағы Төтенше және өкілетті елшісі Салли Джейн Аксуорсиді қабылдады.

Кездесу барысында тараптар рухани келісім мен конфессияаралық татулықты нығайту, қоғамдағы бейбітшілік пен өзара сыйластық құндылықтарын дәріптеу мәселелерін талқылады. Сондай-ақ дін саласындағы өзара түсіністік, мәдени-гуманитарлық байланыстарды дамыту және тәжірибе алмасу бағытындағы ынтымақтастық мәселелері сөз болды.

ҚМДБ Төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлы Қазақстандағы конфессияаралық келісім мен қоғамдық тұрақтылықтың маңызына тоқталып, ҚМДБ-ның діни сауаттылықты арттыру, дәстүрлі ислам құндылықтарын насихат-

тау, жастар тәрбиесі, қайырымдылық және рухани-ағартушылық бағыттарда жүзеге асырып жатқан жобалармен таныстырды. Өз кезегінде елші Салли Джейн Аксуорси жылы қабылдау үшін алғысын білдіріп, Қазақстандағы дінаралық келісім мен толеранттылық тәжірибесіне жоғары баға берді. Сондай-ақ екіжақты өзара ықпалдастықты одан әрі дамытуға қызығушылық танытатынын жеткізді.

Кездесу соңында тараптар қоғамдағы бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтау жолындағы ізгі бас-тамалардың маңызын атап өтіп, алдағы уақытта өзара ынтымақтастықты жалғастыруға ниет білдірді.

Астанадағы Діни басқарма ғимаратында төралқа мәжілісі өтті. ҚМДБ Төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлы жетекшілік еткен жиынға Орталық аппарат қызметкерлері мен өңірлердегі бас имамдар қатысты.

БАС МҰФТИ ТӨРАЛҚА МӘЖІЛІСІН ӨТКІЗДІ

Жиын барысында ҚМДБ қызметінің негізгі бағыттары, өңірлердегі діни ахуал, мешіттердің қызметін жүйелеу,

кадр даярлау, діни-ағарту және аппараттық-насихат жұмыстарын жетілдіру мәселелері талқыланды. Сонымен қатар жастармен жұмысты жандандыру, діни әдебиеттерге сараптама жүргізу және пәтуа беру бағытындағы өзекті мәселелер қаралды.

Жиынды қорытындылаған ҚМДБ Төрағасы мұфтият тарапынан берілген тапсырмалардың сапалы әрі уақытылы орындалуын қамтамасыз ету қажеттігін атап өтіп, жауапты тұлғаларға бірқатар нақты тапсырма берді.

ҚМДБ ТӨРАҒАСЫ ЖҰМА УАҒЫЗЫН АЙТТЫ

ҚМДБ Төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлы елордадағы «Нұр-Сұлтан» мешітінде «Намаз – ұлы ғибадат» тақырыбында жұма уағызын айтты.

«Асыл дінімізде құлшылықтың ең абзалы және де діннің тірегі деп саналатын ғибадат — намаз. Алла Тағала қасиетті Құранда өзінің мұмин, тақуа құлдарын: «Сондай олар көмеске иман келтіреді, намазды толық орындайды, өздеріне берген несібемізден (Алла жолында) пайдаландырады», — деп сипаттаған («Бақара» сүресі, 3-аят). Ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «Намаз діннің тірегі. Кім оны тұрғыза, дінді тұрғызғаны», — деген. Бұдан өзге хадистерде

намаз «Мүминнің миғражы», «Жұмақтың кілті», «Көзімнің нұры» деп түрлі атаулармен атаған. Бұнын барлығы — намаз оқудың қаншалықты маңызды екенінің көрінісі. Бұқар жыраудың «Бесінші тілек тіленіз, Бес уақытта бес намаз, Бірі қаза болмасқа» деп айтуы намаз оқудың қаншалықты маңызды екенін көрсетеді» деді Наурызбай қажы Тағанұлы.

Жұма намазынан кейін Бас мүфти мешіт жамағатымен бірге ел амандығы мен тыныштығы үшін дұға жасады.

• Астана қаласы

МЕШІТ ҰЖЫМЫМЕН ЖҮЗДЕСТІ

Астана қаласының бас имамы Нұрбек Әуесханұлы елордадағы «Нұр-Сұлтан» мешітінде дін қызметкерлерімен кездесті.

Кездесу барысында қаланың бас имамы «Нұр-сұлтан» мешітіне келушілер қатары жылдан-жылға артып келе жатқанын атап өтіп, мешіттің құлшылық орны ғана емес, Қазақстанның рухани келбетін танытатын маңызды орталық екенін айтты. Осыған байланысты ол жамағат пен туристерге қолайлы жағдай жасау, қызмет көрсету мәдениетін жетілдіру және мешіттің тазалығына ерекше мән беру қажеттігін жеткізді. Сондай-ақ мешіт қызметін заң талаптарына сай жүргізу, діни әдебиеттерге бақылауды күшейту, жат ағымның алдын алу, жастармен және ақпараттық-ағартушылық бағыттағы жұмысты жүйелеу мәселелерін көтерді. Сонымен қатар алдағы қайырымдылық жобаларын бірлесіп ұйымдастыру, мешіт ұстаздарының тұрақты дәрістерін жолға қою және олардың мазмұнын әлеуметтік желілер арқылы кеңінен насихаттау қажеттігін айтты.

• Алматы қаласы

«КІТАП СЫЙЛА» ЖОБАСЫ ҚОЛҒА АЛЫНДЫ

Алматы қаласының бас имамы Төлеби Оспан рухани-ағартушылық бағамдағы «Кітап сыйла» жобасына басамашы болды.

Жоба мешіттер жанындағы кітапхана қорын мазмұнды тарихи, әдеби және басқа да жанрдағы кітаптармен толықтырып, жамағаттың кітап оқуға деген қызығушылығын арттыру, рухани білім мен ұлттық құндылықтарды насихаттау мақсатында ұйымдастырылып отыр. Осыған орай Алматы Орталық мешітінің мешіт қызметкерлері онтүстік астананың қаламгерлері мен баспагерлерін, сондай-ақ басқа да азаматтарды аталған жобаға үлес қосып, құнды кітаптарды мешіт кітапханаларына тарту етуге шақырады. Кітап қабылдау шарасы Алматы Орталық мешітінде жүргізіледі. Мешіт қызметкерлерінің айтуынша, сыйға берілген әрбір кітап — оқырманға жол көрсететін білімнің шырағы, қоғамның рухани дамуына қосылған ізгі үлес.

• Алматы облысы

ДІНИ ТАНЫМ ДӘРІПТЕЛДІ

Алматы облысында «Дәстүрлі діни таным және ұлттық құндылықтар» тақырыбында дөңгелек үстел өтті.

Ислам және адал қоғам жылы аясында өткен жиынға Бас мүфтидің кеңесшісі Бижігіт Нұржігітұлы, ҚМДБ Діни оңалту бөлімінің меңгерушісі Данияр Айтбайұлы, Алматы облысының бас имамы Мадияр Тағайбайұлы, аудан-қала имамдары, теолог-дінтанушылар, студенттер және сала мамандары қатысты. Басқосуда Бижігіт Нұржігітұлы дәстүрлі діни танымды сақтау және жастардың рухани тәрбиесін күшейту мәселесіне тоқталды. Алматы облысы Дін істері басқармасының басшысы Ерғали Ақылбекұлы мемлекет пен діни институттар арасындағы өзара іс-қимылдың маңызына назар аударды.

Жиында профессор Шамшәдин Керім, Алматы облыстық мәслихатының депутаты Сұлтан Нұрғайыпұлы, доцент Имамәді Түсіпхан және Алматы облысының Бас имамы Мадияр Тағайбайұлы баяндама жасады. Баяндамаларда дәстүрлі ислам құндылықтарын дәріптеу, ұлттық тәрбиені нығайту, қазақ мұсылмандығының ерекшеліктері, діни сауаттылықты арттыру және жат діни ағымдардың алдын алу мәселелері талқыланды.

• Жамбыл облысы

МЕДРЕСЕ-КОЛЛЕДЖГЕ ҚАБЫЛДАУ БАСТАЛДЫ

Тараз қаласындағы «Һибатулла Тарази» медресе-колледжінде талапкерлерге арналған қабылдау емтиханы басталды.

Емтиханның өту барысын ҚМДБ Діни білім және кадр даярлау бөлімінің орынбасары Серікбол Аршабаев бастаған арнайы комиссия бақылады. Сондай-ақ комиссия құрамында Жамбыл облысының бас имамы Асқар Зәкіржанұлы және медресе-колледж директоры Жарбол Болатұлы бар.

Биыл оқу орнына 53 талапкер құжат тапсырды. Олардың қатарында қасиетті Құранды толық жаттаған бес қари және жоғары оқу орындарын тәмамдап, діни білімін тереңдетуге ниет білдірген азаматтар бар.

Айта кетейік, «Һибатулла Тарази» медресе-колледжі дәстүрлі діни білім негізінде білікті имамдар мен дін мамандарын даярлау бағытында жүйелі жұмыс жүргізіп келеді.

Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ

(Басы 1-бетте)

ЖИ ЖАСАҒАН ЖҰМЫСТЫ МЕНШІКТЕУГЕ БОЛА МА?

Қазіргі таңда жасанды интеллект қарқынды дамып, өмірдің көптеген саласына кеңінен енуде. Оның негізгі мақсаты — адам ақыл-ойына тән міндеттерді компьютерлер арқылы орындауға мүмкіндік беру. Бұл технология бір жағынан пайдалы тапсырмаларды автоматтандыруға қызмет етсе, екінші жағынан адам мен өзге де тірі ағзаларға қатысты ғылыми мәселелерді зерттеуге көмектесетін құрал ретінде қолданылады.

Шариғат қағидасы бойынша «Әрбір пайдалы нәрсенің негізі — рұқсат, ал әрбір зиянды нәрсенің негізі — тыйым салынған. Тек осы екі нәрсеге қайшы дәлел келсе ғана үкім өзгереді» делінген. Мулла Али Қари: «Әрбір нәрсенің негізіне рұқсат екеніне Алла Тағаланың мына аяты дәлел: «Ол (Алла) жердегі нәрселердің бәрін сендер (адамдар) үшін жаратты», — дейді («Миркату әл-мәфәтих», 1/279).

Жаңа технологияларды, соның ішінде жасанды интеллектті қолданудың негізгі үкімі — рұқсат. Алайда оның зияны пайдасынан басым болса немесе харам іске пайдаланылса, оны қолдануға болмайды. Өйткені жасанды интеллект шариғатта белгілі бір мақсатқа жеткізетін құрал ретінде қарастырылады. Ал құрал-саймандардың үкімі қолдану мақсатына қарай әрқалай болады (әл-Из ибн Абдуссәләм, «әл-Фәуәиду фи ихтисари әл-мәкәсид», 43).

Жасанды интеллекттің ғылыми мазмұн жасауда қолданудың үкімі төмендегідей қарастырылады:

1. Егер адам жасанды интеллекттің зерттеу барысында ақпарат жинауға және ізденуге көмекші құрал ретінде қолданса, кейін алынған мәліметтерді өзі тексеріп, өңдеп, дереккөздерін көрсетсе, онда оны пайдалануға рұқсат етіледі. Себебі бұл жағдайда жасанды интеллект тек көмекші құрал қызметін атқарады. Ал ақпаратты қайта өңдеу, жүйелеу және дұрыс ұсыну автордың негізгі еңбегі болып саналады. Сондықтан мұндай мазмұнды өз атынан ұсынуға болады.

2. Егер адам жасанды интеллект жасаған дайын ғылыми мазмұнды тек өз атына шығарып, оны өзінің еңбегі ретінде көрсетсе, бұл дұрыс емес. Себебі мұнда алдау, өзінде жоқ білімді көрсету сияқты мәселелер туындайды. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «*Кім бізді алдаса, бізден емес*», — деген (Табарани). Тағы бір хадисте: «*Кім өзіне тиесілі емес нәрсені* (өзінде жоқ нәрсені) *менікі деп мәлімдесе, ол бізден емес және тозаққағай орнын дайындасын*», — делінген (Ибн Мәжа). Сонымен қатар ЖИ-ге толық тәуелді болу адамның ойлау және зерттеу қабілетін әлсіретіп, ғылымның

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ

және

ШАРИҒАТ

дамуына кері әсер етуі мүмкін. Сондай-ақ дереккөздерді көрсетпей қолдану ғылыми ұрлыққа және өзгенің авторлық құқықтарын бұзуға әкеледі.

Имам әл-Ғазали былай дейді: «Имам Ахмад ибн Ханбалдан бір адамның ішінде хадистер жазылған парағын жоғалтып алғаны туралы сұралды. Оны тауып алған адам сол парақтағы жазбаларды пайдалана ала ма деген сұрақ қойылды. Сонда ол: «Жоқ, алдымен оның иесінен рұқсат алуы қажет. Содан кейін ғана одан жазып алуға болады. Себебі парак иесінің бұған разы болатын болмайтыны белгісіз. Ал күмәнді әрі негізі тыйым салынған нәрсе харам үкіміне жатады», — деп жауап берді» («Ихияу улум әд-Дин», 2/96). Сондықтан жасанды интеллектті пайдалану барысында шындықты сақтау, ақпаратты тексеру және еңбекті әділ түрде көрсету қажет (Назир Мухаммад Ғияд, «Хукму истихдәми әз-зәкәи әл-истинәғи фи китәбәти әл-мұхтәуи әл-илми сәммә насәбәthu илә ән-нафс», Мысыр пәтуа үйінің ресми сайты, №27 пәтуа, 2025 жыл).

Жасанды интеллект ғылыми мазмұн жасауда көмекші құрал ретінде қолданылса, рұқсат етіледі. Алайда автор ақ-

параттарды өзі тексеріп, дереккөзін көрсетіп, мазмұнды реттеп, негізгі ғылыми үлесті өзі қосуы қажет. Ал дайын мазмұнды толықтай ЖИ-ге жасатып, оны өз еңбегі ретінде көрсетуге болмайды. Себебі бұл алдау, жалған авторлық иелену, және қате ақпарат тарату болып саналады.

ҚҰРАНДЫ ЖИ АРҚЫЛЫ АУДАРУҒА, ТӘПСІРЛЕУГЕ БОЛА МА?

Жасанды интеллект — заман талабына сай туындаған технологиялық құрал. Оны басқа құралдар секілді жақсыға да, жаманға да қолдануға болады. Шариғатта бір нәрсені харам ететін нақты дәлел болмаса, ол мұбах (рұқсат) саналады. Алла Тағала Құранда: «**Әрі Алла сендерге көктердегілерді де, жердегілерді де түгелдей бағындырды. Шын мәнінде осыларда ойланатын қауым үшін, сөзсіз, белгілер бар**», — деген («Жәсия» сүресі, 13-аят). Осыған орай жасанды интеллектті дерек іздеу, аударма, ақпаратты талдау сияқты шариғатқа қай-

шы келмейтін салаларда қолдануға болады (Мәриям Шәуқи Абдурахман, «Тәтбиқату әз-зәкәи әл-истинәғи фи әт-тәғлим», 5; Муса әз-Зәғәтира, «Әсәру әз-зәкәи әл-истинәғи фи сияғәти әл-фәтуа», Иордания пәтуа комитетінің ресми сайты, 2023 жыл). Алайда Құран Кәрімді жасанды интеллект арқылы тәпсірлеу немесе аудару шариғат тұрғысынан рұқсат етілмейді. Себебі жасанды интеллект шариғи дереккөз болып саналмайды және Құран аяттарының мәні мен мақсатын ғалымдар секілді терең түсіне алмайды. Ол тек қолдағы мәліметтерді алгоритмдер арқылы өңдеп, жауап құрастырады.

Құран тәпсірі — өзіндік қағидалары мен талаптары бар күрделі ғылым. Оны дұрыс түсіндіру үшін араб тілін, аяттардың түсу себептерін, шариғи қағидаларды және тәпсір әдістемесін меңгеру қажет. Мұндай білім мен ғылыми әдіс жасанды интеллектте жоқ. Құранның мағынасын білгісі келген адам сенімді тәпсір кітаптары мен білімді ғалымдарға жүгінуі керек (Мысыр пәтуа басқармасының Пәтуа жөніндегі Бас хатшысы шейх Ахмад Уассамның «Фәтәуа ән-Нәс» бағдарламасында жасанды интеллект арқылы Құран Кәрімді тәпсірлеуге қатысты берген жауабы). Алла Тағала Құранда: «**Білесендер, білім иелерінен сұрандар**», — дейді («Нәхл» сүресі, 18-аят). Мухаммад ибн Сирин: «Ақиқатында, бұл білім — дін. Ендеше діндерінді кімнен алып жатқандарына мұқият қараныздар», — деген.

Жасанды интеллект ақпаратты іздеу мен өңдеуде пайдалы құрал болғанымен, ол Құран Кәрімді тәпсірлеуде шариғи

дереккөз бола алмайды. Өйткені Құранды дұрыс түсіндіру терең діни білімді, тәпсір қағидаларын және шариғи әдістемені талап етеді. Сондықтан Құранды дұрыс түсіну үшін сенімді тәпсір еңбектері мен білікті ғалымдардың түсіндірмесіне жүгіну қажет.

МАРҚҰМНЫҢ БЕЙНЕСІН ЖИ-МЕН «ТІРЛІТУ» ДҰРЫС ПА?

Жасанды интеллект — адам ақылы орындайтын міндеттерді компьютерлік жүйелер арқылы жүзеге асыруға бағытталған заманауи технология. Ол деректерді өңдеу және үйрену арқылы адамға ұқсас әрекеттерді орындай алады. Қазіргі таңда жасанды интеллект суреттерді өзгертуге, адамның бейнесін қозғалысқа келтіруге және дауысын имитациялауға мүмкіндік береді. Ислам фикһ негіздері қағидасы бойынша «Бір нәрсеге берілетін үкім оны дұрыс түсініп, мәнін анықтауға байланысты» деп белгіленген (Шихәбуддин әл-

Хәмәуи, Ғамзу ғүюни әл-бәсайыр», 2/314). Сондықтан қайтыс болған адамдардың суреттерін жасанды интеллект арқылы қозғалысқа келтірудің үкімі оны қолдану мақсаты мен нақты жағдайына қарай әртүрлі болады.

Біріншіден, егер марқұмның суретін жасанды интеллект арқылы табиғи қимылдарына ұқсас түрде жандандырудың мақсаты оны сағынған кезде еске алу, көңіл жұбату және жақын адамын жақсы естеліктермен еске түсіру болса, мұндай технологияны қолдануға рұқсат етіледі. Себебі бұл әрекеттің мақсаты шариғатқа қайшы емес және онда тыйым салынған нәрсе жоқ. Фикһи қағидада: «Құралдардың үкімі оның қандай мақсатта қолданылуына байланысты», — деп айтылған (әл-Из ибн Абдуссәләм, «Қәуәғиду әл-мәкәсид», 153).

Екіншіден, егер марқұмның бейнесін жасанды интеллект арқылы жандандыру адамның шынайы өмірден алшақтауына, өткен шаққа байланып қалуына, қайғы-қасіретін қайта күшейтуіне немесе Алланың өлім туралы белгілеген тағдырына іштей қарсылық сезімін тудыруына себеп болса, мұндай әрекетке тыйым салынады. Өйткені бұл адамның өзіне және оның жақындарына рухани әрі психологиялық зиян келтіруі мүмкін. Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): «**Өзіне де, өзгеге де зиян келтіруге болмайды**», — деген (Хаким, Бәйһәқи).

Үшіншіден, егер суретті жандандырудың мақсаты, марқұмға шын мәнінде айтпаған сөздерді айтқызу, оған тиесілі емес пікірлерді телу немесе жалған ақпарат тарату болса, мұндай әрекетке қатаң түрде тыйым салынады. Себебі бұл ақиқатты бұрмалау және қайтыс болған адамға қатысты өтірік айту болып саналады. Әсіресе кейбір жағдайларда мұндай технологиялар өзгертілген бейнелерді коммерциялық жарнамаларда пайдаланып, өнімді шынайы емес түрде насихаттау үшін қолданылуы мүмкін. Бұл адамдарды алдау және олардың мал-мүлкін әділетсіз жолмен иеленуге әкеледі. Ал шариғатта бұған тыйым салынған (Назир Мухаммад Ғияд, «Хукму әмәли фидио биз-зәкәи әл-истинәғи ли шәхсин мәитин», Мысыр пәтуа үйінің ресми сайты, №18 пәтуа, 2026 жыл). Әбу Һурайранан жеткен хадисте Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) былай деген: «**Мұсылманның қаны, дүние-мүкі және ар-намысы өзге мұсылмандарға харам**» (Мүслим.).

Қорыта айтқанда, қайтыс болған адамның бейнесін жасанды интеллект арқылы жандандырудың үкімі оның мақсатына байланысты. Егер ол марқұмға айтпаған сөздерді айтқызу, жалған ақпарат тарату, шындықты бұрмалау немесе адамға рухани зиян келтіру үшін қолданылса, шариғат бойынша тыйым салынады.

Дайындаған Бауыржан ӘБДУЛЛІ

(Басы 1-бетте)

Әлемдік тәжірибеде исламдық қаржы экономиканы қаржыландырудың балама тетігіне айналып үлгерді. Нәтижесінде исламдық қаржы жүйесі жалпы қаржы секторының маңызды құрамдас бөлігіне айналады. Бұл ретте біздің елімізде де исламдық қаржы институттарының қызметін дамытуға қажетті құқықтық база жетілдіріліп, институционалдық тетіктер кезең-кезеңімен енгізіліп келеді. Бұл бастамалар қаржы секторын әртараптан-дыруға, жана инвестициялық мүмкіндіктерді дамытуға және балама қаржыландыру құралдарын кеңінен қолдануға жол ашты. Әсіресе соңғы өзгерістерден кейін исламдық терезені заңдастыру секілді бастамалар бұл салаға деген сұраныс пен қажеттілікті айтарлықтай күшейте түсті.

Осыған орай соңғы жылдары Қазақстан мұсылмандары діни басқармасына исламдық қаржы мәселелеріне қатысты азаматтар мен ұйымдардан келіп түсетін өтініштердің саны едәуір артты. Әсіресе кәсіпкерлік, сауда-саттық, жалға алу (беру), қызмет көрсету, серіктестік қатынастар, инвестициялау, қаржыландыру және капитал тарту мәселелерінде исламдық қаржы қағидаттарын қолдануға байланысты сұрақтар көп қойылуда. Мұндай мәселелерді қарастыру Ислам құқығын (фикһты) терең меңгерумен қатар заманауи қаржы құралдарын, бизнес жүйесін, қолданыстағы заңнамаларды кешенді түрде түсінуді талап етеді.

ҚМДБ Төрағасы Наурызбай қажы Тағанұлының бастамасымен ашылған Исламдық қаржы секторының мақсаты — исламдық қаржы қағидаттарына сәйкес қызмет жүргізуге ұмтылатын жеке тұлғаларға, кәсіпкерлерге, қаржы ұйымдарына және өзге де мүдделі тараптарға консультациялық қолдау көрсету арқылы елімізде исламдық қаржы индустриясын дамыту. Сектордың негізгі қызмет бағыттары мыналар: исламдық қаржы мәселелері бойынша келіп түсетін сұрақтар мен өтініштерге жауап беру, консультациялық қолдау көрсету, зерттеу және талдауға негізделген діни пәтуалар әзірлеу, ақпараттық-ағартушылық жұмыстар жүргізу, сондай-ақ мамандардың біліктілігін арттыру, т.б.

Исламдық қаржы жүйесіне сұраныс көп

Исламдық қаржы діни сенімдеріне байланысты дәстүрлі қаржы өнімдерінен бас тартушы адамдардың қаржылық қолжетімділік (financial inclusiveness) деңгейін арттыруда маңызды рөл атқарады. Дүниежүзілік банк зерттеулері Ислам ынтымақтастығы ұйымына (ИЫҰ) мүше елдерде діни ұстанымдарына байланысты дәстүрлі банк қызметтерін пайдаланбайтын азаматтардың үлесі едәуір екенін көрсетеді. Дүниежүзілік банк сарапшы-

лары осы көрсеткіштерге қарап исламдық қаржыны дамыту қаржылық қолжетімділік деңгейін (financial inclusiveness) арттырудың, діни сенімі себепті азаматтарды исламдық қаржы секторына тартудың тиімді шешімі екенін айтуда. Діни ұстанымдарына байланысты дәстүрлі қаржы өнімдерін пайдаланудан бас тартатын азаматтар біздің елімізде де аз емес. 2024 жылы 12 мыңға жуық дін ұстанушы азаматтар арасында арнайы

сауалнама жүргізіліпті. Сауалнама нәтижесінде депозит, тұрғын үйді қаржыландыру, микроқаржыландыру және сақтандыру сияқты бірқатар қаржы құралдарын діни себептерге байланысты пайдаланбайтын азаматтардың үлесі елеулі екені анықталды. Бұл көрсеткіш Қазақстанның бөлшек қаржы нарығында исламдық қаржы өнімдеріне деген сұраныстың жоғары екенін көрсетеді.

Аталған сұранысты қанағаттандыру қаржы нарығын әртараптандыруға мүмкіндік береді және экономиканың тұрақты дамуына ықпал етеді. Бұл — маңызды факторлардың бірі. Әсіресе елімізде екінші деңгейдегі банктердегі исламдық терезелердің (Islamic window) заңдастырылуы исламдық қаржы нарығын дамытуға және оны пайдаланушылар санының артуына үлкен мүмкіндік туғызды. Бұл сонымен қатар қолданыстағы банк инфрақұрылымы арқылы исламдық қаржы өнімдерінің қолжетімділігін арттыра түседі. Дегенмен исламдық қаржының қағидаттары мен мүмкіндіктері көпшілікке әлі де жеткілікті деңгейде таныс емес. Жүргізілген әлеуметтік зерттеулер халықтың елеулі бөлігінің исламдық қаржы туралы сауатының әлі де төмен деңгейде екенін көрсетіп отыр. Жекелеген азаматтар арасында бұл салаға қатысты қате пайымдардың бар екені де жасырын емес. Осыған байланысты ҚМДБ Исламдық қаржы секторы халықтың исламдық қаржы жөніндегі білім деңгейін арттыруға бар күшін салады. Бұл бағытта атқарылып жатырған ақпараттық-ағартушылық жұмыстар біздің басты қызметіміздің бірі болып қала береді.

Ислам банктері мен исламдық терезелер ұсынатын қаржы өнімдерінің исламдық қаржы қағидаттарына толық сәйкес болуы тұтынушылар сенімін қамтамасыз етудің маңызды шарты екені белгілі. Исламдық қаржы қағидаттарын сақтауды қамтамасыз ету тиімді корпоративті басқару жүйесін қажет етеді. Елімізде осы бағытта корпоративті басқару жүйесін күшейтуге ерекше назар аударылады. «Банктер және банк қызметі туралы» заңға сәйкес, Ислам банктері мен исламдық терезелер аясында Исламдық қаржы қағидаттары жөніндегі кеңес құрылуы міндеттелген. Сонымен қатар Қаржы

нарығын реттеу және дамыту агенттігі бекіткен нормативтік талаптарға сәйкес, ислам банктері мен терезелерде исламдық қаржы қағидаттарының сақталуын қамтамасыз ететін комплаенс және аудит қызметтерін құру талап етіледі.

Дегенмен бүгінгі таңда заңнама мен нормативтік құқықтық актілерде көзделген біліктілік талаптарына сай келетін жергілікті мамандар жеткіліксіз. Әсіресе Ислам құқығы мен заманауи қаржы жүйесін қатар меңгерген мамандардың тапшылығы анық байқалады. Нәтижесінде Ислам банктері мен исламдық терезелерді іске қосуды жоспарлаған қаржы ұйымдары Исламдық қаржы қағидаттары жөніндегі кеңеске, сондай-ақ комплаенс және аудит қызметтеріне қажетті кадрларды тартуда елеулі қиындықтарға тап болып отыр. Осы ретте ҚМДБ Исламдық қаржы секторы аталған қызметтер бойынша кадрлық әлеуетті көтеру бағытында бірқатар бастамаларды жүзеге асыруды жоспарлап отыр. Атап айтқанда, исламтану және ислам құқығы бойынша базалық білімі бар мамандар үшін исламдық қаржы саласына арналған арнайы кәсіби даярлау бағдарламаларын әзірлеуді, оқыту курстары және тренингтер ұйымдастыруды қолға алдық.

Қазақстанда исламдық қаржы индустриясын дамыту кешенді және үйлестірілген тәсілді талап етеді. Исламдық қаржының әлеуетін толық іске асыру үшін құқықтық және институционалдық ортаны жетілдірумен қатар, халықтың қаржылық сауаттылығын арттыру, салалық сараптаманы дамыту, білікті кадрлар даярлау және халықаралық стандарттарға сәйкес шариғи корпоративтік басқару жүйесін қалыптастыру бағытында жүйелі жұмыстар жүргізу қажет. Осы тұрғыдан алғанда ҚМДБ Исламдық қаржы секторы консультациялық, сараптамалық, ағартушылық қолдау көрсетуді және кадрлық әлеуетті дамыту арқылы еліміздегі исламдық қаржы экосистемінің орнықты қалыптасуына үлес қосуды көздейді. Осы салаға қызығушылық танытқан әрбір азаматтың жүйелі жұмыс жүргізуге дайын екенімізді жеткіземіз.

Нұржан ЖАҚСЫЛЫҚҰЛЫ,
ҚМДБ Исламдық қаржы секторының меңгерушісі

Толымбек ӘБДІРАЙЫМ

Құдай бұйырса!

Ұзын бойлы, атжақты келген Еділбай курс-тасым бұрын да ылдым-жылдым ширақ еді, қазір тіпті пісіп-қатып алыпты. Шымкентте жеке кәсіпкер екен. Әңгіме үстінде «Құдай бұйырса» деген сөзді жиі айта бергенін естіп: — Екі сөзіңнің бірі «Құдай бұйырса» боп келеді екен?! Осының сырын айтасың ба? — дедім.

— Онда ауылда тұрамын. Шұғыл шаруамен аудан орталығына жиналдым. Күн батуға жақын. Машина руліндегі дос жігіт төте жолмен жүруді ұсынды.

— Жаксы білесің бе? Адаспаймыз ба?

— Не көрінді адасып!.. Ары кетсе екі-үш сағатта жетеміз.

— Құдай бұйырса де!

— Құдай бұйырса да, бұйырмаса да жетеміз, — деді ол қабағын түйе.

Мен тіксініп қалдым...

Ымырт жабылды. Жүріп келеміз. Бағытымыз дұрыс сияқты. Бұралан-бұлтарысы көп кара жол қашықтап кеткендей ме, қалай?

— Айтқан уақытын өтті!..

Мен елегізіп, тықырши бастадым.

— Сабырсыз екенсің!.. — дейді досым.

— Адасқан сияқтымыз...

— Төте жолды тәп-тәуір білуші едім...

Ашу-ызасын машинадан алғандай, ой-шұңқырға карамай ағызып келеді.

— Білмейтін жердің ой-шұңқыры көп. Абайла!

— Жыным қозып келеді... Тыныш отырсаң қайтеді?!

— «Бір жол бар жақын, жақын болса да алыс, бір жол бар алыс, алыс болса да жақын» деуші еді...

Ерзат үсті-үстіне шылым шегеді. Кабина іші көк түтін. Тағы бір сөз айтсам, жарылғалы отыр. Дұрысы — үндемеу. Түн ортасы ауғанда бізді ұйқы қысты. Қалжырап, қатты шаршадық. Бір жүрген жерімізге әлденеше айналып соқтық. Таң ағарып атканда кеше түнде өзіміз шыққан ауылға зорға жеттік. Осы оқиғадан соң, қандай іс жасасам да, «Құдай бұйырса!» деп айтуды әдетке айналдырдым. Түйгенім, адам баласы жоспар құрғанымен, іске асырар — Алла. «Адамнан — әрекет, Алладан — берекет» деп текке айтпаса керек...

Тасаттық

— Өзенге барайын десем, ешбір бала шықпайды!.. Тере-зелерін қараңғылап, көлеңкелеп, үйлерінде жатыр.

Бұтында шолак шалбар, үстінде мәйкіден өзге дәнене жоқ тақырбас Тасқын үйге жүгіріп кірген бойда қалт тұра қалды.

Атасы түскі намазын оқып болып, тасбих тартып отыр екен.

— Тыныш, ақырын! — деді бесінші сыныпта оқитын Тарғын тентек інісіне қарап. — Атам жайнамазда отырғанда дабырла-май ақырын жүруді ұмытқансың ба?!

— Жо-ға, білемін...

— Ендеше, тыныш отыр.

— Жарайды...

Кайдағы үндемей отырған! Тасекең қалтасынан «Самсунг» телефонын алды да, бір тетігін басып еді, даңғаза музыка үні естілді. Тақыр басын бұлаңдатып, көздерін тарс жұма ырғақты әуенге еліткен Тасқын ағасының бүйірден нұқып қалғанын аңдап:

— Ои-й, қолың батып кетті ғой, атама айтам, — деді жыламсырап. Онымен қоймай, бүйірін ұстап отырған жеріне құлай кетті.

Күмістей ақ сакалы өзіне жарасатын иман жүзді Нұрхан қария жайнамазын бүктеп, орындық үстіне қойды да малдас құрып, жайғасып отырды.

— Бері таяндар, — деді ағалы-інілі екі немересіне қарап. — Өткенде айтқам, ұмытып үлгергенсіңдер ме?! Қазақтың кез келген мақалы өмірден алынған. Шетінен мән-мағынаға ие. «Күннің жаманы кетеді, адамның жаманы кетпейді!» деген нақыл бар. Аптап қайтады. Алла Тағала тозақтың ыстығын ара-тұра шығарып, құлдарын сынап жатыр. Тозақтың тыныс-тайтын кезі бұл... Сол үшін, «Төңірі ризамыз саған, тозақтан сакта» деген жөн... Әуе райының құбылуы, қар, жанбыр, суық және төрт мезгілдің ауысып-алмасуы, бәрі-бәрі бір Алланың иелігінде.

Ай жарымнан асты, жарықтық жанбыр тамбай тұр, шөп те сарғажа бастады. Алдыңғы күні ауыл ақсақалдары жиналып, тасаттық беруге байлау жасадық. Алдағы бейсенбі күні мал сойылып, төбе басында Құран оқылады.

— Жаксы болды ғой!..

— Алақай!.. Бұл үлкен жаналық!.. — деді ұлдар қуанып.

— Жә, өрекіпеңдер!.. Не нәрсеге сабыр керек, құлындарым.

— Ата, тасаттық деген немене?

— Тасаттық — діни ғұрып. Бұл арабтың «құрбан шалу» деген сөзінен шыққан. Қазіргідей жанбыр жаумай, шөп шықпаған жағдайда ел-жұрт ортадан мал шығарып, Алладан жанбыр тілеп, «тасаттық» жасаған. Оның реті былай. Көпшілік жиналып төбе басына немесе өзен жағасына апарып мал сойып, пісіріп жеп, Құран оқып, Төңірге жалбарынып, жауын тілейді. Қарттардың айтуынша, осыдан кейін көбінесе жанбыр жауған...

Тасаттық рәсімін балалар тықырши тосты.

Әуе айналып жерге түскендей күн ыстық. Ауыл маңы қу тақырға айналған. Қой мен сиырды ауылдан ұзатып, алыс-алыс тау бөктеріне, болмаса жақсылау жайылымға апармаса болмады. Шөп-егіннің шығуы да нашар.

Бейсенбі күні бесін намазынан соң Қотырбайтөбе деген жерге барып, Тарбағатай ауылының адамдары жиылып, бір-неше қой сойып, Алладан жарылқау тілеп, тасаттық бермек.

Жұртшылық ауыл молдасы Көтікен ақсақалға Құран оқы деп өтініш айтқан.

— Балқыбек молданы алдырыңдар, — деді Көтікен кәрия.

— Ол кісі қайда?

— Аздап сырқаттанып, үйінде жатыр.

Жұрт арасынан екі-үш кісі шығып, Балқыбек ақсақалға барды.

Көп ұзамай Балқыбек молда келді. Ауыл адамдары тасат-тыққа сойылған еттен асықпай, желді. Одан соң Балқыбек карт Құран оқыды. Қырағат-макамы не деген әуезді. Жүректерді шымырлатып, жан дүниені шарлаған қоңыр әуен Құран үні біразға созылды.

Сол-ақ екен, сүт пісірім өтті ме, өтпеді ме, Қарасөңгір тауы жақтан шөкімдей-шөкімдей кара бұлттар шықты да, дауыл-датып қатты жел тұрып, артынша шелектеп жанбыр құйып берді. Ел-жұрт екі шақырым жердегі ауылға зорға жетті.

Жанбыр көп жауды. Жұрт мәз-мейрам, у-шу...

Ертеңінде-ақ, сарғая бастаған шөп те, егін де түлежіп сала берді.

Photo © Turar Kazanbayev 2026

Белдік

Қасиетті Мекке шаһарына жақын жерде тұратын бір тақуа кісі қажылық атқаруға жолға шығады. Жаз айы. Күн шығып тұр. Тақуа жан шілінгір шілде ыстығына шыдап бақты. Ілбіп, ақырын жүре берді. Ара-тұра тоқтап, терін басады, арқасындағы жол сөмкесінен су алып ішіп, жан шақырады.

— Раббым, бүгін қасиетті әл-Харам мешітіне, кара тас орын тепкен мекенге жетуімді нәсіп ет! — дейді жалбарына.

Екінті намазын оқу үшін тоқтап, дәрет алады да, сәждеге бас қояды. Бұл жолғы отырысы недәуір созылды. Қажылық тәуафқа неше мәрте келіп жүрсе де, Пайғамбарымыздың табаны тиген өлкені сағынып қалыпты. Жүрегіне нұр құйылып, жан дүниесі елжіреді. Мұндай сәт сирек болады...

Тақуа жан орнынан сергек тұрады да жол сөмкесіне киім-кешек, оны-мұны заттарын салып, ішкі астарында қалтасы бар белдігін ұмытып кетеді.

Кешке қасиетті қалаға келеді. Киімін ауыстырып, ихрамға еніп, кіші қажылық атқарады. Ертеңінде қаражат қажет болып, белдігін іздесе жоқ. Олай қарайды, былай қарайды, жол сөмкесін ақтарып-төңкереді. Сонда барып кеше тоқтаған жерде ұмытып кеткені есіне түседі...

Баяғы тақуа жан тоқтап, намаз оқыған жерге жақын тұста бір адам отыр. Ол орнынан тұра берді де, отыра кетті. Жуандығы білектей кара шұбар жылан басын қакшита көтеріп алған. Оғаш қимыл көрсетсе, атылатын түрі бар.

— Алла сактай гөр!.. Мына пәледен құтылуды нәсіп ет!.. — дейді дұға жасап. Мына ғажапты қараңыз! Он бес күн бұрын қасиетті Меккеге сапар шеккен тақуа жан ширақ жүріп келді де, кара шұбар жыланның қасына келіп отыра кетті.

— Абайлаңыз!.. Шағып алмасын! - деп шошына айқайлады екінші жолаушы. — Қайдағы жылан?! Не айтып тұрсыз?!

Тақуа жан кара шұбар жыланды беліне асықпай байлады да, үсті-басын қағып орнынан түрекелді.

— Апырым-ай!.. Өнім бе, түсім бе?!. Тура сіз отырған жерде, әлгінде ғана кара шұбар жылан жатқан.

— Ол менің өткенде ұмытып кеткен, ішкі қалтасында алтын ақшасы бар белдігім ғой, — дейді тақуа жан сыпайы ғана күлімдеп. — Алла әділ! Алла мейірімді! — деді екінші жолаушы кәлима-шаһадат айтып.

Жарты қап алтын

Сексен бір жастағы Мехмет карт Түркияның Мерсин қаласын мекендепті. Ол өзіне тиесілі кең алқапқа күріш, бұршак, нокат, жасымық дақылдарын өсіріп, Иракка апарып өткізеді екен.

Түркияның оңтүстік-шығысынан Ирак бағытына қарай Евфрат өзені ағады. Мерсин өзенге тақау болған-дықтан, кесілген бөрене ағаштарды біріне-бірін шегелеп, сал жасайды да, үстіне тонналап күріш, бұршак, нокат, жасымықтарды қапка толтырып тиейді. Қой терісін сойылған жерінен тігіп, шарға ұксатып ішіне ауа үрлеп, салдың астына жайғастырады. Ауа толтырылған тері үстіндегі сал суға батпайды.

Тиелген жүктер қозғалмайтындай жаксы байланған соң жағадан жыл-жытып ағызады да, бірнеше салт атты кісі Иракка жеткенше өзен жағалап еріп отырады. Апарған жеміс-жидектер мен салдан босаған ағаштарды алтын ақшаға айырбастап, қой терілерінің ішіне салып, салт атқа артып елге қайтады.

Күн ыстық. Жол ұзақ. Аттар болдыра бастайды. Адамдар да шаршайды. Мерсин қаласына таяу Евфрат өзенінің бір тармағынан өте бергенде оқыстан екі ат суға кетіп, біреуі жүзіп жағаға шығады. Екіншісі біраз жерге дейін ағып барып, ол да тұяғын жағаға азар іліктіргенде, үстіндегі жарты қап алтын түсіп қалады.

Аттың иесі уайымдап, қожайынға қалай көрінем деп қалып қояды. Жолдастары қалаға келіп, Мехмет картқа болған уақиғаны баяндайды.

— Жоғалуы тиіс емес, — дейді қожайын.

Қасына бір-екі жігіт ерткен қожайын алтын жоғалған жерге келсе, жағада отырған жігіт суға төне түсіп, тапжылмай отыр. Мехмет аттан түсіп, емен-жарқын амандасты.

— Уайымдама! Жоғалған алтын шынында менің адал дүнием болса, табылады, — дейді Мехмет.

— Мен кінәлімін, — дейді қызметші.

— Пенде болған соң, біз көп дүниенің паркына жете бермейміз. Мейірімді Алла адал құлдарын жаксы көреді. Мен тапқан пайдамның тиісті зекетін жылма-жыл төлеймін. Оған шүбәң болмасын. Суға кеткен алтын ақшалар табылмаса, онда оған харам араласты деген сөз.

Олар осылайша әңгімелесіп тұрған кезде, өзен ағып жатқан тұстан бір иірім пайда болады да, жарты қап алтын жағаға шығып қалады...

Қария қайтыс болған соң оның баласы Белгин киім тігетін мата өндірумен айналысады. Ал Мехмет марқұмның құрдастары балаға ақыл-кенес беріп, әкесіндей адал болуды, зекетін үзбей төлеуді айтып отырады.

Белгинның кәсібі ұлғайып, үлкен зауытка ие болады. Тапқан пайдасынан зекет беруді дағдыға айналдырған ол испандық бір кәсіпкермен келісім-шартқа тұрып, ол жакқа өнімдерін жіберіп тұруға келіседі.

Бір күні жүк тиелген кеме Испанияға бет түзейді. Апат та, ажал да аяқ астынан емес пе?! Кемеден өрт шыққанын бұқаралық ақпарат құралдары тарата бастайды.

— Жаңдайды естіген шығарсыз? — дейді испандық кәсіпкер Белгинге қонырау шалып.

— Естідім.

— Қанша жүк жіберіп едіңіз?

— 40 контейнер.

— Сактандыру жасадыңыз ба?

— Жасадым.

— Қандай фирмаға?

— «Үлкен қожайын» компаниясына...

Кеме портқа кеп тоқтайды. Түркиялық кәсіпкерге тиесілі контейнерлерді ашып қараса, көп ештеңе бұлінбеген. Тек шет жақтағы бір жүк контейнерінің төбесінен шамалы су өтіп, үш-төрт қаптағы тауар жарамсызданыпты. Испаниялық кәсіпкер қуанып, барлық тауарын түсіріп алады.

Сол жылы испандық бизнесмен Түркияға келеді. Белгинның үйінде қонак болып отырғанда өткендегі өрт жайлы әңгіме қозғалады.

— Жүктер қалай аман қалды? Соған таң-тамашамын... Сіз айтқан «Үлкен қожайын» сактандыру компаниясын интернеттен қанша қарасам да таба алмадым. Бұл не ғажап?

— Ондай компания жоқ, — дейді Белгин күлімсіреп.

— Қалайша?!

— Үлкен қожайын дегенім — он сегіз мың ғаламның иесі Алла Тағала!

Қасиетті Құранда, тапқан пайданың қырықтан бірі, яғни екі жарым пайызы зекетке жатады делінген. Кімде-кім зекетін уақытында төлеп тұрса, ондай адамды Алла өз қарамағына алады. Мен зекетімді уақытында төлеп тұрғандықтан, ешнәрсеге алаңдамаймын.

Христиан кәсіпкер сол жерде Ислам дінін қабылдаған екен.

Адал сауда

Индонезия елінің Горонтало шаһарында пайда болған бес саудагер жайлы әңгімені ең әуелі қала базарындағы сатушылар естіп-білді. Әр тұтынушыны түстеп танитын сатушылардың аңдыған-баққаны сол емес пе?

Сөредегі затын асыра мақтап, ылдым-жылдым өткізіп жіберуге машықтанған, тұтынушыны алдап-сулап, баюдың жолына біржолата түскен олардың бойын іштарлық, қызғаныш сынды қызылкөз нәпсі қайлағалы қа-ша-ан?!

Байқайды, жанадан келген саудагерлердің азық-түліктері мен жеміс-жидектері жылдам өтіп кетеді. Қалалықтардың кезекке тұрып жатқанын көрмейсіз бе?!

— Бұл қандай сиқыр?! Бөтен елдің бөгде жандары елдің басын айналдырып, дуалап қойғаннан сау ма?!

— Затымыз өтпейтін болды...

— Оларға тыйым салу керек...

— Басынуларын...

— Үндемеген сайын үлеп барады, — деп байбалам салды жергілікті саудагерлер. Қолдары жұрмеді, заттары өтпеді. Бұл қырсықтың келімсектерден келгенін сезген сайын ашу-ызаға тізгін берді.

— Табандарыңды тайдырыңдар!

— Қайдан келсеңдер, сонда жөне-лiндер!

— Оңдырмаймыз! — деп қокан-лоқы көрсетті қала саудагерлері.

— Неге кетеді?!

— Саудалары адал...

— Сендерге ұқсап таразыдан жемейді.

— Таразыдан жеген — тасбақа...

— Момын жандар, — деп қала жұртшылығы шыр-пыры шыға кішіпейіл момын жат жұрттықтарды жақтады.

Дау-дамай соны төбелеске ұласты да,

жергілікті саудагерлер жат жұрттықтарды соққыға жықты. Арашаға келген қазы, бес саудагер басшысы Бахридинді сауалға тартты.

— Кімсіңдер?

— Біз мұсылманбыз. Алланың нәсібімен келген жайымыз бар.

— Мүләймсуін қараныз, арам шетінен... — деді қала саудагерлері айқайлап.

Қазы шуылдақ жерлестерін тоқтатты.

— Жұртты сонша неге дүрліктірдіңіздер?

— Біз емес, — деді бөгде жандар бір-ауыздан. — Жазығымыз жоқ сияқты... Не үшін бізді соққыға жықты?!

— Менің де білмегім осы, — деді қазы сабыр сақтап. — Бахридин өпендім, бөрі-рін айтыңыз? Естуімше, сіздердің саудаларыңыз жүріп кетіпті, жұртшылық қалалық сатушылардан зат алуды азайтыпты. Сол рас па?

— Шын.

— Жұртшылықты қалай қаратып алдыңыздыр?

— Біз хақ мұсылманбыз. Мейірімді Алланың құлы, хазіреті Мұхаммед ғалейһи уәссаламның үмбетіміз. Саудамыз адал, таразыдан жемейміз. Сатқан затымыздың бүлінгені, жарамсызы болса, жасырмай айтамыз. Ұнатпай кері қайтарса, қайтып аламыз. Қарапайым болуға тырысамыз, жыпылдатып шапшаң сатуды мақсат етпейміз. Содан болар, біздің заттарымыз өтімді. Ал мұсылман үшін адал сауда сауапқа жатады.

Бахридиннің уәжине тоқтаған қазы, бөгде бес саудагерді қалада қалдыруға шешім қабылдайды. Кейіннен сол бес саудагер арқылы Горонтало шаһарында мұсылмандық кең тараған екен.

ЗАМАН АҒЫМЫ ТЕЗ ӨЗГЕРГЕН ҚАЗІРГІДЕЙ УАҚЫТТА ИМАМДАРҒА ҚОЙЫЛАТЫН ТАЛАП ТА КҮШЕЙІП ЖАТЫР. ӨЙТКЕНІ КӨПШІЛІКТІҢ ӘСІРЕСЕ ЖАС ИМАМДАРДАН КҮТЕРІ КӨП. ҚАЗІРГІ ИМАМДАР БҰРЫНҒЫ ДІН ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ СЕКІЛДІ ЖАНАЗАҒА ҚАТЫСЫП, МЕШІТТЕ УАҒЫЗ АЙТУМЕН, ЖАМАҒАТҚА ҚҰРАН, НАМАЗ ҮЙРЕТУМЕН ШЕКТЕЛМЕЙДІ. ТІПТІ МЕШІТ ИМАМДАРЫНДА ДӘЛ ОСЫ ШАҚТА ШАРУА ШАШ ЕТЕКТЕН ДЕСЕК, ҚАТЕЛЕСПЕЙМІЗ. БАБАДАН ҚАЛҒАН «ЖАС КЕЛСЕ – ІСКЕ», «БІР АҚЫЛ ЖАСТАН» ДЕГЕН ҚАНАТТЫ СӨЗГЕ САЙ ЖАС ТА БОЛСА БАС БОЛЫП, БІР МЕШІТТІҢ ҚАБЫРҒАСЫНДА АЙРЫҚША КРЕАТИВ ЖОБАЛАРДЫ ІСКЕ АСЫРЫП ОТЫРҒАН ДІН ҚЫЗМЕТКЕРІН ОҚЫРМАН ҚАУЫМҒА ТАНЫСТЫРМАҚПЫЗ.

ДІН ЖОЛЫНА АЛҒАШҚЫ ҚАДАМ

Ол — Алматыдағы «Нұр-Мұбарак» мешітінің бас имамы Жалғас Жақсыбекұлы. Тараз қаласында дүниеге келген оның бала күнінде анасы мешітте сауат ашуына көңіл бөліпті.

ЖАС ИМАМ ЖӘНЕ КРЕАТИВ жобалар

ұсынылды. Содан бері, яғни 2017 жылдан бастап осы мешітте имамдық қызметтеміз».

Ғылым ордасының қасында орналасқан мешітте Жалғас имам бала оқыту, жастардың діни сауатын көтеруге жұмыс істеген. 2020 жылдан бері қарай әлеуметтік желілерде жана бағыттар, жобалар пайда болған кезде діни саланың да заманға сай бейімделіп,

десу барысында Алматы қаласының бас имамы Төлеби Дәділұлы жастарды жана қырынан және креатив жобаларын көргім келеді деген ұсынысын айтыпты. Сөйтіп ең алдымен Нұр-Мұбарак мешітінің Инстаграмдағы парақшасын жана бағытта жандандыру мақсатында арнайы команда құрылып, креатив контенттер дайындалыпты. Нақты мақсат және үздіксіз жұмыс @nug_mubarak.meshyту парақшасын өзгелерге үлгі етіп үлгерді әрі былтыр ғана Діни басқарма тарапынан «Үздік

Сол кезде ортаға идеялар тастап, оны талқылаймыз. Соның нәтижесінде әртүрлі креатив жобаларды жүзеге асырып келеміз» деген Жалғас имам «Кенесіп пішкен тон келте болмас» дегендей, ұжымдық жұмыстың түбінде жақсы нәтиже беретініне сенеді. Ал креатив жобалардың басында жүрген кейіпкеріміз «Имамдар жасанды интеллектті дұрыс қолданып жүр ме? Сіз қандай істерде ЖИ-дің мүмкіндігіне сүйенесіз?» деген сауалымызға былай деп жауап берді: «Бұл — қазіргі таңдағы өзекті мәселе. Өйткені дер уақытында көшке ілесіп, біз де бұл саланы игеріп алуға тиіспіз. Бұған Діни басқарманың өзі бірден көңіл бөліп, жыл басынан бері цифрландыру және жасанды интеллект жөнінде бірнеше семинар өткізіп, имамдарымызға көп нәрсені үйретті. Әлі де үйренеріміз көп. Себебі жасанды интеллектке толықтай сүйеніп алудан аулақпыз, керісінше оны қызметімізге көмекші құрал ретінде қолдана білу керек.

Сол мақсатта командамыздағы контентмейкеріміз арнайы курсқа қатысып жүр. Қазір ЖИ көмегіне сүйеніп, мешітке келетін жамағат, түрлі тағдырлар жайлы онсериядан тұратын анимациялық мультсериял әзірлеп жатырмыз. Имамдарымыз бастан өткен оқиғаларын айтып беріп, арнайы маған сценарий жаздырдық. Бұл айтауға оңай болғанмен, оған жауапты контентмейкеріміз үш минуттық бір серияға бір жарым айға жуық уақытын жұмсады. Қанша жерден ЖИ-дің көмегіне сүйенсек те, адам атқаратын жұмысы аз емес екен. Мультхикаяның алғашқы сериясы «Автор» деп аталады. Жуырда көрермен назарына ұсынылып, көпшілік тарапынан жылы пікірлер естідік, жалпы жақсы қабылданды. Алла қаласа, ай сайын бір сериядан жарық көреді деп жоспарлап отырмыз».

МАҚСАТ — ҚОҒАМҒА ПАЙДА ТИГІЗУ

Нұр-Мұбарак мешітінің ұжымы мұфтият бастамаларын іске асыруда да креатив жобаларға көңіл бөлуге тырысады. Мәселен, Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының 2025 жылды «Ислам және отбасы құндылығы» деп жариялауына байланысты «Неке» деген инстасериал түсірген. «Қазіргі трендке сай инстасериал түсіру алғашқы жоба, біз үшін үлкен тәжірибе болды. Әрине,

отбасылық институттың қазақ қоғамында күйреп жатқаны жасырын емес. Ажырасудың алдын алу, үйлену, отбасын сақтау жөнінде ұстаздарымыз уағыз айтып, шама-шарқынша имамдарымыз насихатын әртүрлі мінберлерде жеткізіп жатыр. Біз де теңізге тамған тамшыдай болса да үлесіміз болсын деген мақсатпен жана форматта осындай жоба ұсындық. Аллаға шүкір, «Неке» инстасериалының жалпы алғанда сегіз бөлімі 2,5 миллион қаралым жинаса, алғашқы сериясы 600 мың рет көрілген екен. Бірақ мақсатымыз миллиондап қаралым жинау емес, контентіміз арқылы бір отбасыны болса да ажырасудан сақтап қалсақ деген ақ ниетіміз болды» дейді кейіпкеріміз.

Осы жаздан бастап Жалғас имам бастаған ұжым YouTube жобаларды іске асыруға кірісті. Бұл бағытта төрт үлкен жобаны қолға алса, соның екеуін көрермен назарына ұсынып бастады. «Біріншісі — ImamTalks жобасы. Онда жамағат тарапынан қойылған сұрақтар, имамдарға келіп айтқан түрлі тағдырлар арқылы тыңдаушы тарап пайда алса деген мақсатпен түсіріп бастадық. Мәселен, біздің мешітімізге күніне үш адам келіп мұн-мұқтажын, мәселесін айтады, бағыт-бағдар, шариғи шешім сұрайды десек, 365 күнде мыңға жуық тағдырды тыңдайды екенбіз. Міне, соларды топтап, YouTube аудиториямызға ұсынып отырмыз. Екінші жоба — «Діни әзілдерге реакция» подкаст жобасы. Мұнда мешіт имамдары, әзілкеш бауырларымыз қатысып, соңғы уақытта көпшілікке ұсынылған діни әзілдерді талқылайды. Алғашқы шығарылымда әзілдерге діни мамандары тарапынан талдаудан бөлек, жалпы әзіл-қалжыңға шариғат қалай қарайды, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) қалай әзілдесті деген сынды сұрақтарға жауап берілді. Соңғы уақытта әзіл-оспақ театрлары немесе «Жайдарман» сынды әзілкештер сахнасында діни тақырыптарды қаузау трендке айналды десек болады. Қанша жерден өңдеу, редактуралдан өтті десе де, діни маманы ретінде көңілімізге тиіп, жүректі ауыртатын әзілдер аз емес. Соларды саралау, бір жағынан келешекте әзілкеш бауырларымызға бағыт-бағдар беру мақсатында осы жобаны ұсындық. Көрермен жақсы қабылдады, ризашылығын білдіріп жатқан жандар баршылық» деп Жалғас Жақсыбекұлы сөзін түйіндеді.

Имамдар әрдайым халықпен бірге. Қоғамдық жұмыс қандай болады десеніз, имамдардың қызметіне бір зер салып қойсаңыз болады. Қайтсем елдің қажетіне жараймын, қоғамға қалай пайда тигізсем болады деген әуелгі ниетінен айнымаған кейіпкеріміз діни насихатында өзінің даңғыл жолын қалыптастыруға барын салып келеді. Өткен Рамазан айында Жалғас имам бастаған Нұр-Мұбарак мешітінің ұжымы ораза жайлы инстасериал ұсынды. Жасиетті айдың қадірін ұқтыратын қоба екі күн сайын жарыққа шығып, Рамазан соңына дейін 15 серия көрерменге жол тартты. Бұл аталған жобалардың бәрі Нұр-Мұбарак мешітінің әлеуметтік желідегі ерекше креатив бастамалары болатын. Ал имамдарының одан өзге күнделікті қызметі мешіт жамағатының көз алдында.

Ермұрат НАЗАРҰЛЫ

Өзінің діни саланы, имамдық қызметті таңдауын кейіпкеріміз былай деп еске алды: «Анамыздың себебімен үш ай жаздың бір айын міндетті түрде мешітте өткізетінбіз. Өзі жетелеп апарып, имамға тапсырып, діни сауатымызды қадағалап отырды. Анамыз қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, әрдайым бізге: «Ұлттың ұлт болып қалыптасуына, ары қарай жалғасуына әсер ететін үш фактор бар. Соның бірі — тілі, екіншісі — ділі, яғни мәдениеті, әдет-ғұрпы, үшіншісі — діні», — деп айтып отыратын. Содан ер жетіп, бұрынғы үйренгендері еске түсіріп, білімді жетілдірейін деген мақсатпен Тараздың мешіттерін араладым. Сонда байқағаным, мешіттер тек құлшылық үшін жұмыс істеп тұрды. Діни сауат ашуға, оқуға мүмкіндік беретін санаулы мешітті ғана көрдім. Дәл осы кезде анам айтқан ұлтты ұлт ретінде сақтайтын үшінші фактор дінге қызмет етуім керек деген шешімге келдім. Оның үстіне салт-дәстүрге бекем деген оңтүстік аймақтарымыздағы мешіттердің жағдайы осындай болса, басқа жактар қалай болды деген ой туды. Осылайша бірінші оқуым теміржол саласы болса да, діни бағытта қызмет етуге бел будық. Ата-анамның батасын алып, 2012 жылы Нұр-Мұбарак университетінің даярлық курсына қабылдандым. Одан кейін оқу орнының бакалавр, магистратурасын да тәмамдап шықтық. Магистратураға құжат тапсырып жатқан кезде ұстаздар тарапынан осы Нұр-Мұбарак оқу-әдістемелік мешітіне наиб имамдық қызмет

тың бастамалар көтерілгені белгілі. Содан бастап Жалғас имам да іске кірісіп, жана жобаларды қолға алған. Соның бірі — «Мирас Ислам онлайн мектебі» (MIOS).

«Карантин кезінде мешіттердің есігі жабық болғанын білесіздер. Сол уақытта діни сауат ашам деген жамағатқа онлайн оқыту курстары қажет болды. MIOS осы мақсатта құрылды және аз уақытта 5 мыңға жуық шәкірттің Құран үйренуіне, араб тілін меңгеріп, классикалық еңбектерді оқи алуына жағдай жасады. Жобаның «Мирас» аталуы себебі ардақты Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): *«Пайғамбарлардан дирхам, динар мирасқа қалмайды, тек білім мирас болып қалады»*, — деген хадисімен байланысты» дейді Жалғас Жақсыбекұлы.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖЕТІСТІГІ

2023 жылы кейіпкеріміз Нұр-Мұбарак мешітінің бас имамы болып тағайындалды. Мешіт ұжымымен кез-

әлеуметтік желідегі парақша» номинациясына лайық деп танылды.

«Команда құрып, жүйелі жұмыс істеу үшін әртүрлі мамандармен ақылдастық, ақылы кеңес алған да кез болды. Креатив жобалардың басында осы командамыз, яғни мешіт қызметкерлері тұр. Мешіт ұжымы жас имамдардан жасакталған. Заман талабына сай діни қызметтен бөлек SMM, мобилографияны меңгеріп, контентмейкер, оператор болып бір қызметкер бірнеше маманның ісімен айналысып жүрген жайы бар. Біз әр жұма сайын командамызбен бас қосып, жылдық жоспарға сай жұмыстарымызды пысықтаймыз.

ТАЗАЛЫҚ – ТӘРБИЕНІҢ АЙНАСЫ

Ислам – адам өмірінің барлық қырын қамтыған кемел дін. Ол құлшылықпен қатар, адамның әдеби мен мәдениетіне, қоршаған ортамен қарым-қатынасына да ерекше мән береді. Сондай құндылықтың бірі – тазалық.

Тазалық — мұсылманның сыртқы көрінісі ғана емес, оның ішкі дүниесінің, иманының және тәрбиесінің айнасы. Алла Тағала қасиетті Құранда: **«Расында, Алла тәубе етушілерді және таза болғандарды жақсы көреді»** («Бақара» сүресі, 222-аят) деп, тазалыққа ұмтылған адамды сүйетінін баяндайды. Ал ардақты Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Тазалық — иманның жартысы»** (Муслим) деп, тазалықтың мұсылман өміріндегі маңызын атап өткен.

Исламдағы тазалық ұғымының мағынасы кең. Ол дененің, киімнің және мекеннің тазалығымен қатар, жүректің, тілдің және ниеттің тазалығын да білдіреді. Өйткені сыртқы тазалық адамның мәдениетін танытса, ішкі тазалық оның тақуалығы мен көркем мінезін айқындайды. Күнделікті өмірде тазалық ең алдымен адамның өзінен басталады. Дәрет алып жүру, дене күтіміне мән беру, таза әрі ұқыпты киіну, жағымды иіс қолдану Пайғамбарымыздың (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) сүннеттері қатарына жатады. Мұсылман адам өзгелерге қолайсыздық тудыратын жағымсыз иіс пен ұқыпсыздықтан аулақ болуы керек. Өйткені тазалық — өзіне ғана емес, айналандағы адамдарға деген құрметтің де белгісі.

Тазалық отбасы өмірінен де көрініс табуы тиіс. Берекелі отбасы — таза әрі жинақы шаңырақтан басталады. Үйдің тазалығы балалардың тәрбиесіне де әсер етеді. Себебі бала көбіне айтылған сөзден емес, көрген ісінен тәлім алады. Сондықтан ата-ананың тазалыққа деген жауапкершілігі — ұрпақ тәрбиесінің маңызды бөлігі. Ислам қоғамдық орындардың тазалығына да ерекше мән береді. Көшені, саябақты, мешітті, мектепті немесе жұмыс орнын таза ұстау — әр азаматтың міндеті. Мұсылман қоғам игілігі үшін жауапкершілікпен өмір сүруі қажет.

Қазіргі таңда экологиялық мәселелер бүкіл әлемді алаңдатып отыр. Табиғаттың ластануы, су көздерінің азаюы, қоршаған ортаның бүлінуі — адамзаттың жауапсыз әрекетінің көрінісі. Ал Ислам табиғатты Алланың аманаты деп қарап, оны қорғауға үндейді. Суды ысырап етпеу, ағаш отырғызу, қоқысты белгіленген орынға тастау сияқты қарапайым істердің өзі мұсылманның жауапкершілігін білдіреді.

Тазалықтың ең маңызды қыры — рухани тазалық. Адамның жүрегі күншілдік, төкаппарлық, көреалмаушылық, өшпенділік секілді рухани дерттерден арылғанда ғана оның мінезі көркейеді. Сондай-ақ

тілді өтірік, өсек, ғайбат және дөрекі сөздерден сақтау — рухани тазалықтың басты белгілерінің бірі. Сыртқы тазалық пен ішкі тазалық өзара үйлескенде ғана мұсылманның тұлғасы кемелдене түседі.

Қазақ халқы тазалыққа ерекше мән берген. «Тазалық — саулық негізі, саулық — байлық негізі» деген накыл сөз — соның дәлелі. Бұл халқымыздың Ислам құндылықтарымен астақан өмірлік ұстанымын көрсетеді.

Бүгінгі қоғамда тазалық мәдениетін қалыптастыру — әрқайсымыздың азаматтық әрі діни борышымыз. Үйімізді таза ұстау, қоғамдық орындарды ластамау, табиғатты қорғау, балаларды ұқыптылыққа баулу — бәрі де имандылықтың көрінісі. Өйткені мұсылманның тазалығы — оның жүрегінің тазалығынан бастау алады.

Тазалық — денсаулықтың кепілі ғана емес, көркем мінездің, жоғары мәдениеттің және шынайы иманның белгісі. Сондықтан әрбір мұсылман күнделікті өмірінде тазалықты өмірлік ұстанымына айналдырып, өз іс-әрекетімен өзгелерге үлгі болуға ұмтылғаны абзал.

Жандос АЙТБАЙ,
«Нұр-Сұлтан» мешітінің
наиб имамы

Астана қаласы

Қазақстан мұсылмандары
діни басқармасының
ресми газеті

Munara

Меншік иесі:
«Munara gazeti» ЖШС

Директор
Ағабек ҚОНАРБАЙҰЛЫ

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Наурызбай қажы ТАҒАНҰЛЫ
(төраға)
Кенжетай ДҮЙСЕНБАЙ
Сансызбай ҚҰРБАНҰЛЫ
Ермек МҰҚАТАЙ
Ершат ОҢҒАР
Смайыл СЕЙТБЕКОВ
Батыржан МАНСУРОВ
Нұрлан ҚАЙЫРБЕКОВ
Марат БЕКТАЗИНОВ
Марат ЖАПҚСБАЕВ
Нұрбек ЕСМАҒАНБЕТ
Төлеби ОСПАН
Бекдәулет АБДРАХМАНОВ
Қуаныш СӘБИТ

Болатбек АБУ
Асқар ЗӘКІРЖАНҰЛЫ
Естай АЙТУҒАНҰЛЫ
Дастан ҚҰРМАНБАЕВ
Әнуар ЕЛЖАНОВ
Самат ҚАНАТҚАЛИҰЛЫ
Жолдас ҚОСПАҚҰЛЫ
Хамзат ҚАЖЫМҰРАТУЛЫ
Ержан ТӨЛЕПОВ
Мадияр ПІРІМҚҰЛОВ
Асқар МҰҚАНОВ
Керімбек ДӘУІТОВ
Қанат ҚЫДЫРМИН
Бектұрсын УӘЛИЕВ
Бейбіт ЖАНСАРИН
Амантай САДІЕВ
Думан НӘДІРҰЛЫ

Бас редактор —
Серікбол ХАСАН

Шеф редактор —
Нариман АМАНЖОЛ

Шариғи редактор —
Бауыржан ӘБДУӘЛІ

Жауапты хатшы —
Елдар ҚАБА

Фототілші —
Қайсар ТҰРЛЫБЕКОВ

Редакцияның мекенжайы:
Астана қаласы,
Қарасаз, 3
«Munara» газетінің редакциясы

Пошта: munara@muftyat.kz
Телефон: 8 (7172) 999866
Жазылу индексі: 64747

Газет айына 2 рет шығады

Ақпарат және қоғамдық даму
министрілігінің Ақпарат комитетінде
08.10.2019 жылы тіркеліп,
№КЗ26VРУ00015760 куәлігі берілген.

«Munara» газеті редакциясының компьютерлік
орталығында беттелді.

ТАРАЛЫМЫ — 21 400

Тапсырыс: №1019
Алматы қаласы, Райымбек даңғылы, 369
«Гамма-Принт» ЖШС
Тел: +7 (727) 247-98-30

Газетте жарияланған
материалдарды сілтемесіз көшіріп
басуға болмайды.

Басылымда Алла Тағаланың есімі мен Құран
аяттары жазылғандықтан, газетті аяқтасы
етпеулеріңізді сұраймыз.